

Pitkä marssi Maidanilta Brysseliin

Kirjoitan tätä toukokuun alussa Kiovan Itsenäisyysaukiolla (ukrainaksi *Maidan nezaležnosti*), jossa oranssivallankumouksen aikaiset asuinteltat ovat vaihtuneet olutteltoiksi. Euroviisumainosten ja rihkaman määrän perusteella määriteltynä ollaan suunnilleen Euroopan keskipisteessä ja käsissäni olevissa lehdissä pohditaan ahkerasti Ukrainan EU-suhteita.

Integroituminen Euroopan unioniin on ollut Ukrainan ulkopoliittikan agendalla jo pitkään. Yhdentymispuheet olivat väliin kiusallista kuultavaa, kun kumpikaan osapuolista ei uskonut toisiaan eikä toinen todennäköisesti edes itseään. Ulkopoliittisesti Ukraina näytti liukuvan kohti Venäjää ja sisäpoliittisesti kohti postsoviittilaista autokraattista valtiota. Oranssivallankumous ja Juštšenkön valtaantulo kuitenkin pyöräyttivät kompassineulan uuteen asentoon. Joissain arvioissa Ukraina siirtyi Euroopan poliittisella mielikuvakartalla idän puolittaisesta hylkiövaltiosta kertaheitolla Keski-Euroopan jatkumoksi.

Uusi Ukraina myös käänsi nopeasti kurssin kohti Brysseliä. Presidentti Juštšenko ja pääministeri Julija Tymošenkön hallitus nostivat EU-integraation tärkeimmäksi ulkopoliittiseksi tavoitteekseen. Demokratian ja oikeusvaltion vahvistaminen sekä ”eurooppalaisten standardien” saavuttaminen on asetettu politiikan suuntaviivoiksi. Ukrainan Eurooppa-projektin uskottavuus on tänään aivan toisella tasolla kuin vuosi sitten.

Brysselissä Ukrainan murrosvaihe herättää ristiriitaisia tunteja. Toki suuren naapurimaan suuntautuminen kohti vahvempaa demokratiaa ja

EU:n jakamia arvoja koetaan myönteisenä. Ja EU on voinut onnitella myös itseään – sen voimistuva ulkopoliittinen toimijuus nousi kriisin aikana näkyvästi esille. Kuitenkin Ukrainan käänös kohti Brysseliä on EU:lle vaikea paikka. Voiko EU luvata Ukrainalle muuta kuin kumppanuutta ja naapuruutta? Onko Ukrainan EU-jäsenyys tai edes EU:n sitoutuminen tähän tavoitteeseen realistinen?

EU:n kannalta Ukrainan jäsenyyspyrkimys vaikuttaa tulevan hankalaan aikaan hankalasta suunnasta. Ukraina kolkuttelee portteja itseluottamuksen puutteen vaivatessa Euroopan unionia. Perustuslain kohtalo on vähintäänkin epävarma. Ilmapiiri ei ole suotuisa EU:n laajentumiselle. Unionilla riittää sulattelemistä uusissa jäsenissä ja 2007 liittyvissä Romaniassa ja Bulgariassa. Turkin mahdollinen EU-jäsenyys jakaa eurooppalaisia voimakkaasti. Näissä oloissa lähes 50 miljoonaisen ja suurista ongelmista kärsivän Ukrainan EU-jäsenyys on vaikeasti markkinoitava hanke – vaikkei Ukrainan eurooppalaisuutta kukaan epäiliskään.

Varauksellisuutta ei vähennä myöskään pelko siitä, että Ukrainan imaiseminen Euroopan integraatioon saattaisi haitata EU:n suhteita Venäjään. EU:n laajeneminen Puolasta itään näyttytyy helposti geopolitiittisena karhunpesään ronkkimisena. Moskovan mielikuvissa Ukraina on yhä osa entisen Venäjän imperiumin itäslaavilaista ydinaluetta ja Ukrainan NATO- tai EU-jäsenyys tulkittaisiin jälleen menetykseksi suurpoliittisella shakkilaudalla. Minään pikkuseikkana tuskin voi pitää sitäkään, että Ukrainan myötä EU saisi yli

kahdeksan miljoonaa uutta venäläistä rajojensa sisälle. Tämä loisi EU:n ja Venäjänkin suhteisiin uudenlaisen asetelman – jonka ei tarvitse suinkaan olla kielteinen.

Varaamista ja peloista huolimatta EU ei ole lyönyt ovea kiinni Ukrainalta. Tätä ei ole syytä ihmetellä. Ukrainan jäsenysmahdollisuuden kieltäminen olisi niin EU:n arvojen kuin perussopimustenkin vastainen toimi. Maastrichtin sopimuksen 49. artiklan mukaan jokainen Euroopan valtio voi hakea EU:n jäsenyyttä. Vaikka laajentuminen ei ole suosittua, harvalla on kantia myöskään esittää uusien jakolinjojen piirtämistä Euroopan sisälle.

Näyttää siltä, että Ukrainan kohdalla EU-integraatio tulee etenemään varovaisesti ja riippumaan korostetusti maan omasta uudistumiskyvystä. Ukraina ei voi odottaa edellisen laajentumiskierroksen kaltaista EU:n laajaa mobilisaatiota ”historiallisen vääryyden” korjaamiseksi. Ukrainalaisten on taitettava matka Maidanilta Brysseliin ennen muuta omiin voimiinsa luottaen. Jos he joskus löytävät perille, ei heitä todennäköisesti torjuta. Jos he katoavat matkalla, ei tätä myöskään kaikkialla surra.

Nyt Ukrainalta odotetaan Euroopan naapuruuspolitiikan ensimmäisen toimintasuunnitelman tehokasta toimeenpanoa. Tosiasiassa tärkeintä on se, missä määrin Juštšenkon ja Tymošenkon uudistuspolitiikka onnistuu ja miten maaliskuussa 2006 järjestettävät vaalit sujuvat. Porkkanoina EU heiluttelee sopimusta viisumijoustoista, markkinatalousmaastatusta sekä vapaakauppa-aluetta koskevia neuvotte-luita.

Ukrainan EU-perspektiivin kohtalonhetki on edessä siinä vaiheessa, kun aletaan keskustella EU:n ja Ukrainan välisen, vuonna 2008 umpeutuvan kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen (PCA) korvaamisesta uudella yhteistyöjärjestelyllä. Tällöin on päätettävä, halutaanko sopimus, joka tukee valmistautumista EU-jäsenyyteen vai paperi, joka ainoastaan kehittää naapuruus-suhteita.

EU:lla näyttää joka tapauksessa olevan edessään uusi mittava laajentumiskierros 2010-

luvulla. Jäsenyysneuvotteluja ollaan avaamassa Turkin ja Kroatian kanssa. Kroatian lisäksi myös muut Länsi-Balkanin maat eli Makedonia, Serbia ja Montenegro, Bosnia-Hertsegovina ja Albania ovat saaneet EU:lta lupauksen jäsenyydestä ehtojen tultua täytetyiksi. Entisen Jugoslavian maiden raskas lähihistoria on paradoksaalisesti niiden etu. EU potee yhä tunnonvaivoja siitä, ettei se kyennyt estämään veristen sisällissotien syttymistä. Konfliktien pysyvää ratkaisua ei myöskään pidetä mahdollisena ilman EU-jäsenyyttä. On kuitenkin samalla aivan perusteltua kysyä, mitä erityisen fataalia on Ukrainan EU-integraatiossa, jos EU on samaan aikaan valmis hyväksymään useita uusia jäsenmaita, joukossa myös yksi Ukrainaa merkittävästi suurempi maa?

Jäsenyysperspektiivin tärkein sisältö on sen luomassa insentiivissä sekä EU:n tarjoamissa resurssissa. Jäsenyystavoite toimii kokoavana kiintopisteenä muutosta ajaville voimille ja auttaa legitimoimaan usein raskaat uudistukset. Toisaalta EU itse tukee aktiivisesti jäsenyyteen valmentautuvia maita ja on sitoutunut näiden edistykseen. Ukrainan kannalta EU-integraatio olisi samanlainen mahdollisuus kuin se on keskisen Itä-Euroopan ja Balkanin maille. Vaikka Ukrainan asema on kaikkea muuta kuin toivoton, ei sillä ole varaa menettää kovin montaa tilaisuutta. Euroopan unioninkin on harkittava, riittääkö pelkkä oven avoinna pitäminen vai pitäisikö Ukrainaa pyytää astumaan eteiseen.

M i k k o H a u t a l a

Kirjoittaja valmistelee Ukrainan historiasta väitöskirjaa Helsingin yliopiston poliittisen historian laitoksella.